

วารสารพุทธศิลปกรรม

JOURNAL OF BUDDHIST ARTS

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 | มกราคม - มิถุนายน 2562 | Vol.2 No. 1 | January - June 2019 |

ISSN : 1905-534x (Print)
ISSN : 2697-6099 (ONLINE)

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

โยนิโสมนสิการ : หลักการคิดที่เหมาะสมกับคนไทยในยุค 4.0

Yonisomanasikara: Appropriate Critical Thinking to
the Thai People in 4.0 Period

พระอธิการกิตติศักดิ์ สุธีโร

Phra Atikan Kittisak Sudhīro

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai

สยาม ราชวัตร

Sayam Ratchawat

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiangmai University

Email: atikankittisak@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโยนิโสมนสิการ ระบบการคิดที่เหมาะสมกับคนไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0 โยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาโดยแยกคาย อธิบายวิธีใฝ่ใจ ใคร่ครวญ ไตร่ตรอง คำนึงถึง การทำในใจให้ละเอียดถี่ถ้วน การพิจารณาอย่างรอบคอบถี่ถ้วน มีคุณค่าเท่ากับ “อัปมาทธรรม” คือ ความไม่ประมาท เป็นแหล่งรวม “กุศลธรรม” ทั้งปวง กระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการฝึกใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างวิเคราะห์ ไม่มองเห็น อย่างผิวเผินตื้น ๆ จัดเป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างปัญญา โยนิโสมนสิการ ไม่ใช่ตัวปัญญา แต่เป็นปัจจัยให้เกิดปัญญา เป้าหมายสูงสุด คือ การดับทุกข์ ในชีวิต โยนิโสมนสิการ เป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงสติ ช่วยให้สติเกิดต่อเนื่องต่อไป

คนไทยในยุค 4.0 ถ้าต้องการสร้างความสุข ต้องรู้จักดำเนินชีวิตให้ถูกต้องทั้งต่อตัวเองและผู้อื่น ต้องรู้จักคิดเป็นพูดเป็น และทำเป็น เมื่อพิจารณาจากหลักโยนิโสมนสิการ มีความเหมาะสมกับยุค 4.0 เพราะกลไกการทำงานของโยนิโสมนสิการ จะนำเอากระบวนการคิดบริสุทธิ์ พิจารณาตามสภาวะตามเหตุปัจจัย

เป็นลำดับไม่สับสน มีเหตุผลและเกิดผลได้ ทำให้คนเป็นนาย ไม่ใช่ทาสของความคิด
เอาความคิดมาใช้แก้ปัญหาในสังคมร่วมสมัยได้

คำสำคัญ: โยนิโสมนสิการ, กระบวนการคิด

Abstract

This article aims to study Yonisomanasikara; the appropriate thinking system for Thai people in the Thai 4.0 period. The term “Yonisomanasikara” means a carefully consideration, a way to pay attention, consideration, thoroughly mindfulness or careful consideration. It is valued as “Appamada”; a precaution being the center of all “whole-some virtues”. The Yonisomanasikara thinking process is a practice of thinking how to think correctly, orderly thinking, critically thinking, not to see things superficially, shallowly. It is an important step in wisdom cultivation. Yonisomanasikara actually is not wisdom, but it is the factor cultivating wisdom. The ultimate goal is to end suffering. In living a life, mindfulness is the necessary Dhamma used in all works having nourished mindfulness continuously.

Thai people in 4.0 period, if they want to create happiness, they have to know how to live a life correctly for both themselves and others. They have to know how to think, speak, and work. Having considered the principle of Yonisomanasikara, it is appropriate for Thai people in 4.0 period, because of the Yonisomanasikara’s mechanism will take the pure thought process into consideration following its causality orderly without chaos, reasonably and effectively. It upgrades a man to be a master not a slave of ideas, to be able in applying ideas for problem solving in contemporary society.

Keywords: Yonisomanasikara, the thinking system

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงคำว่าโลกาภิวัตน์ (Globalization) จะเป็นเรื่องใกล้ตัวสำหรับสังคมพุทธหรือสังคมไทยเรา นั้นเป็นเมื่อก่อน แต่ขณะนี้ปัจจุบันไม่ได้เป็นเช่นนั้นอีกต่อไป เนื่องด้วยสังคมไทย เราผูกติดอยู่กับสังคมโลก สังคมโลกก็ผูกติดอยู่กับกระแสโลกาภิวัตน์ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า สังคมไทยเราจะไม่ได้รับผลใดๆ จากกระแสโลกาภิวัตน์ ฉะนั้นทุกสิ่งทุกอย่างจึงถูกเหมารวมเอาไว้ว่าอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ เมื่อจะให้สรุปสั้นๆ ง่ายๆ ว่ากระแสโลกาภิวัตน์ประกอบด้วยอะไรบ้าง ก็เห็นจะได้แก่กระแสเหล่านี้คือ การเมืองโลก เศรษฐกิจโลก สังคมหรือวัฒนธรรมโลก และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระแสเหล่านี้จะพัดพาเอาสิ่งต่าง ๆ หมุนไปทั่วโลก ขณะเดียวกันก็จะทิ้งทิ้งสิ่งที่เป็นคุณและเป็นโทษไว้ ซึ่งสังคมนั้นๆ จะต้องตั้งสติสัมปชัญญะเพื่อรับกับกระแสเหล่านี้ให้ได้

ในทางพระพุทธศาสนาโยนิโสมนสิการ เป็นหลักการคิด หมายถึง ทำในใจให้ดีละเอียดยิ่งกว่า กล่าวคือ การพิจารณาอย่างรอบคอบถี่ถ้วน ทางพุทธศาสนาถือว่ามีความค่าเท่ากับความไม่ประมาทหรือ “อัมมาท” ซึ่งเป็นแหล่งรวมแห่งธรรมฝ่ายดีหรือ “กุศลธรรม” ทั้งปวง ในคัมภีร์พระไตรปิฎก มีคำที่ให้ความหมายเดียวกับโยนิโสมนสิการปรากฏอยู่มากมาย เช่น พิจารณาโดยแยบคาย มนสิการโดยแยบคาย มนสิการ อุบายวิธีใส่ใจใคร่ครวญ ไตร่ตรอง คำนึงถึง เป็นต้น และจากกลุ่มคำที่มีความหมายเดียวกับโยนิโสมนสิการเหล่านี้ จะเห็นถึงระดับของการนำโยนิโสมนสิการไปใช้ในความหมายต่างๆ ตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ได้ดังต่อไปนี้

1) การพิจารณาอย่างถูกต้องเหมาะสม ก่อนบริโภคอาหาร เช่น พระพุทธองค์ได้เทศนาแก่พระอริยสาวก ให้พิจารณาโดยแยบคายในการฉันอาหารไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง แต่เพียงเพื่อความดำรงอยู่ของร่างกายเท่านั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ 24: 27)

2) การมนสิการ การไตร่ตรอง การคิด ให้รอบคอบ ก่อนกล่าววาจา เช่น ที่พระพุทธองค์ทรงย้ำให้มนสิการก่อนที่จะตอบหรือให้ไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนกล่าวติเตียนหรือกล่าวสรรเสริญผู้อื่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 357: 394., พระ

ไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม 2 ข้อ 358: 186)

3) การไตร่ตรอง การคำนึงถึงในการเล่าเรียน เนื้อความแห่งธรรมอย่าง ถูกวิธี ถูกทาง ดังเช่นพุทธพจน์แสดงว่า “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรบางพวกในธรรมวินัย นี้ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกชาดกะอัพ ภูตธรรมและเวทัลละ พวกเขาย่อมเล่าเรียนธรรมนั้นแล้ว ย่อมไตร่ตรองเนื้อความแห่งธรรม เหล่านั้นด้วยปัญญา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 238: 254)

4) การคำนึงถึงอย่างเข้าใจ ถูกทาง เพื่อการดำเนินชีวิตที่เป็นสุข เช่น ไม่ ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ไม่ควรหวังในสิ่งที่ยังมาไม่ถึง สิ่งที่ล่วงไปแล้วให้ละ สิ่งที่ยังมาไม่ถึงก็เป็นสิ่งที่มาไม่ถึงไม่ต้องนำมาคิดคำนึง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14 ข้อ 272: 319) หรือในขณะที่จะใกล้จะตายให้คิดคำนึงแต่ในแง่มุมที่ดี ในกุศลที่ได้ทำสำเร็จ แล้ว ดังพุทธพจน์ที่ว่า “โภครพฺยํทํหํหลายเราไดบริโภคแล้ว คนที่ควรเลี้ยงเราได้เลี้ยง แล้ว อันตรายทั้งหลายเราได้ข้ามพ้นแล้วทักษิณาที่มีผลสูงขึ้นไปได้ให้แล้ว และพลี กรรม 5 อย่างเราได้ทำแล้ว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 61: 104.) ดังนั้นจึง ถือว่าเป็นผู้มีโยนิโสมนสิการ

5) การพิจารณาอย่างสำรวม โดยการสำรวมในอินทรีย์ทั้ง 5 (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 23: 22)

6) ความตั้งใจ มุ่งมั่น เพียรปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 35: 44.)

7) การพิจารณาสาเหตุตามเหตุปัจจัย เป็นเหตุให้เกิดปัญญา (พระ ไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 57: 31)

8) การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี การใส่ใจ ใคร่ครวญ การพิจารณาโดยอุบาย วิธีที่แยบคาย เช่น พิจารณาว่าไม่เที่ยงในสิ่งที่ไม่เที่ยง พิจารณาว่าเป็นทุกข์ในสิ่งที่เป็น ทุกข์ (พระไตรปิฎกภาษาบาลี ข้อ 149: 75, พระไตรปิฎกภาษาบาลี ข้อ 149: 75, พระ ไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 149: 109)

9) พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายหรือใส่ใจลมหายใจเข้าออก ด้วยความเพียร สัมผัสปัญญะและสติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14 ข้อ 148: 190.) เป็นต้น

การที่สังคมไทยรับแนวคิดของชาติตะวันตกที่เน้นการพัฒนาวัตถุและการบริโภคทำให้คนไทยเห็นแก่ตัวและมีแนวโน้มที่จะกระทำเพื่อแสวงหาความสุขและผลประโยชน์ส่วนตัวเพิ่มขึ้นโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของคนอื่น และบางครั้งก็เป็นการกระทำให้ตนเองเดือดร้อนและเป็นอันตราย ภาวะดังกล่าวทำให้สังคมมีปัญหาเพิ่มขึ้น หากวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาข้างต้นพบว่า เกิดจากการขาดการคิดวิเคราะห์หรือการขาดการรู้จักคิด ลักษณะดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นกับผู้ใหญ่เท่านั้น แม้นักเรียนนักศึกษา ก็มีลักษณะแบบเดียวกับที่พบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษายังคิดไม่เป็น ไม่สามารถคิดแยกแยะได้ว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรดี อะไรชั่ว นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ผลการวิจัย ในโครงการวิจัยระยะยาวในเด็กไทยอายุ 1-18 ปีทั่วประเทศ ที่พบว่า เด็กไทยมีความสามารถในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจในระดับต่ำ เป็นผลให้เด็กขาดวิจรรณญาณในการตัดสินใจปัญหาและถูกชักจูงง่าย

จากภาวะของสังคม ผลการประเมินการจัดการศึกษาและจากผลการวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เด็กและเยาวชนไทยคิดไม่เป็นหรือไม่รู้จักคิด การไม่รู้จักคิดส่งผลให้การดำเนินชีวิตไม่เหมาะสม กล่าวคือดำเนินชีวิตตามกระแสบริโภคนิยม ไม่ใช่ปัญญาในการบริโภคหรือการบริโภคโดยการไม่ใช้ปัญญา (พระธรรมปิฎก. 2543: 8) หากภาวะดังกล่าวไม่ได้รับการแก้ไข คนไทยและสังคมไทยก็จะไม่อาจแข่งขันกับสังคมโลกได้

โยนิโสมนสิการกับวิธีการคิดของคนไทยในยุค 4.0 ความสุขของมนุษย์เกิดจากการรู้จักดำเนินชีวิตให้ถูกต้องทั้งต่อตัวเองและผู้อื่น คือ การรู้จักคิดเป็น พุดเป็น และทำเป็นการคิดเป็น เป็นการคิดอย่างถูกต้อง เป็นศูนย์กลางที่บริหารการดำเนินชีวิตทั้งหมด ทำหน้าที่ชี้แนะและควบคุมการกระทำ วิธีการคิดจะเริ่มเข้ามามีบทบาท เมื่อมนุษย์ได้รับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมซึ่งมีอยู่มาก หากคิดเป็นหรือคิดดีก็จะเกิดการเลือกรับเป็นหรือเลือกรับแต่สิ่งที่ดีๆ เมื่อรับมาแล้วก็จะเกิดการคิด ตีความ เชื่อมโยงและตอบสนองออกมา เป็นการกระทำในขั้นตอนนี้จะมีสิ่งปรุงแต่งความคิดเข้ามา ได้แก่ อารมณ์ชอบ ชัง คติ และอคติต่างๆ นั้นก็จะสามารถบริหารการกระทำอย่างเหมาะสมได้ วิธีการคิดเป็น เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ ฝึกฝนได้โดยกระบวนการที่เรียกว่า การพัฒนาสัมมาทิฐิ ผลที่ได้ คือ มรรคหรือการกระทำที่ตรงตาม การพัฒนาปัญญาของตนเองให้เกิดมีสัมมาทิฐิ คือ การมีความรู้ความเข้าใจ ความคิดเห็น ค่านิยมที่

ถูกต้อง ดีงาม เกื้อกูลแก่ชีวิตและครอบครัวสัมมาทิฐิ ทำให้เกิดการพูด และการกระทำ ที่ถูกต้องดีงาม สามารถดับทุกข์และแก้ปัญหาก็ได้ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ 2 ประการ คือ ปัจจัยภายนอก เรียกว่าปรโตโฆสะ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ครู พ่อแม่ เพื่อน สื่อมวลชน ฯลฯ และปัจจัยภายในเรียกว่า โยนิโสมนสิการ ได้แก่ การคิดเป็นการศึกษาทั้งหลายที่จัดกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทำกันอย่างเป็นงานเป็นการ เป็นระบบระเบียบ ถือว่าเป็นปรโตโฆสะทั้งสิ้น บุคคลส่วนใหญ่ในโลกจะสามารถพัฒนาตนเองให้ใช้โยนิโสมนสิการอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยปรโตโฆสะก่อนในเบื้องต้น

การคิดเป็น เป็นความสามารถที่บุคคลรู้จักมองรู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะโดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นจากต้นเหตุตลอดทางจนถึงผลสุดท้ายที่เกิดแยกแยะเรื่องออกให้เห็นตามสภาวะที่เป็นจริง คิดตามความสัมพันธ์ที่สืบทอดจากเหตุโดยไม่เอาความรู้สึกอุปาทานของตนเองเข้าไปจับหรือครอบคลุมนั้นจะสามารถแก้ปัญหาต่างๆได้อย่างเหมาะสม ด้วยวิธีการแห่งปัญญา

ดังนั้นหลักการคิดเป็น คิดถูกต้องตามความเป็นจริง หรือคิดแบบโยนิโสมนสิการจึงเป็นกระบวนการคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน เพราะเมื่อโลกมีความเปลี่ยนแปลงไป มีความเจริญก้าวหน้าพัฒนาในด้านวัตถุเพิ่มมากขึ้น แต่ด้านจิตใจมนุษย์ไม่ได้รับการพัฒนามากเท่าที่ควร จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาสังคมในด้านต่างๆ ตามมามากมาย เพราะกระบวนการคิดเป็นบ่อเกิดแห่งการกระทำ ถ้าคิดดีย่อมทำในสิ่งที่ดี เมื่อคิดไม่ดีจึงเป็นเหตุให้ทำชั่ว ดังนั้นการคิดแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการอาศัยการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและคิดเชื่อมโยงตีความข้อมูลเพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งและต้องมีทางออกของปัญหานั้นเสมอ ถ้ามองในแง่ของขอบเขตแล้วโยนิโสมนสิการ ก็นิยามกว้าง ครอบคลุมตั้งแต่ความคิดในแนวทางของศีลธรรม การคิดตามหลักความดีงามและหลักความจริงต่างๆ ที่ตนได้รับการอบรมสั่งสอนมา มีความรู้ความเข้าใจดีอยู่แล้วไม่ต้องใช้ปัญญาลึกซึ้งอะไรตลอดถึงการคิดแยกแยะองค์ประกอบและสืบสาวหาสาเหตุปัจจัยที่ต้องใช้ปัญญาอย่างละเอียดประณีต เนื่องด้วยโยนิโสมนสิการมีขอบเขตกว้างขวางอย่างนี้ จึงถือว่าโยนิโสมนสิการ เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในกระบวนการคิดตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพราะบุคคลสามารถที่จะนำหลักการเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในโอกาสต่างๆ กัน โดยอนุโลมให้เหมาะสมกับคนไทยในยุคสมัย 4.0 ในด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน

โยนิโสมนสิการ : หลักการคิดที่เหมาะสม

1. รูปแบบวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ เป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติที่ท่านได้รวบรวมจากคัมภีร์ แล้วนำมาประมวลเป็นวิธีคิดประเภทต่าง ๆ พร้อมทั้งจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ตลอดเวลา พึงใช้แทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวันเริ่มตั้งแต่ “การวางใจ วางท่าที การตั้งแนวความคิดหรือ ทางเดินกระแสความคิด การทำใจ การคิด การพิจารณา” โดยอาศัยหลักธรรมที่ท่านได้ประมวลเป็นหลักธรรม หรือ วิธีคิดแนวพุทธ 10 ประการ (พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), 2547: 654.) ได้แก่ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบแยกแยะ ส่วนประกอบ วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ วิธีคิดแบบอริยสัจวิธีคิดแบบอรรถสัมพันธวิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก วิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม วิธีคิดแบบมีสติอยู่กับอารมณ์ปัจจุบัน และวิธีคิดแบบวิภาษวาท

เมื่อเกิดการรับรู้ประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ในทางที่จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาไม่ให้มีโทษแต่ให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ทั้งตนเองและผู้อื่น เพื่อความเจริญงอกงามแห่งปัญญาและกุศลธรรม เพื่อเสริมสร้างนิสัยและคุณลักษณะที่ดี เพื่อความรู้ตามความเป็นจริง เพื่อฝึกอบรมตนในแนวทาง ที่นำไปสู่ความสุขขั้นสูงสุด คือ หลุดพ้นเป็นอิสระเป็นธรรมที่เป็นบุพภาคแห่งมัชฌิมาปฏิปทา ควบคู่กับปรัโตโสสะอัน เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างบุคคลกับโลกหรือสภาพแวดล้อมภายนอกในทางจิตใจ อันได้แก่ ท่าทีแห่งการรับรู้และความคิดซึ่งเป็นท่าทีแห่งปัญญาหรือการคิดตามความเป็นจริงนั่นเอง

เมื่อเกิดการรับรู้ อายตนะภายนอก กระแทกกับ อายตนะภายใน เกิดวิญญาณขึ้น ความรู้สึกสุขทุกข์ย่อมเกิดตามมา หากไม่มีวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือ โยนิโสมนสิการ ย่อมก่อให้เกิดตณหา และนำไปสู่การเกิดปัญหาหรือเกิดทุกข์ต่อไปในทางตรงกันข้าม หากมีโยนิโสมนสิการ ภายหลังจากเกิดการรับรู้ เกิดความรู้สึกก็จะนำไปสู่การเกิดปัญญา และสามารถแก้ปัญหาช่วยดับทุกข์หรือบรรเทาทุกข์ที่เกิดขึ้นได้ โยนิโสมนสิการ ถึงจะมีมากอย่างกี่สรุปลงได้เป็น 2 ประเภทเท่านั้น คือ

1. โยนิโสมนสิการ ประเภทพัฒนาปัญญาโดยตรงมุ่งให้เกิดความรู้เข้าใจตามเป็นจริงตรงตามสภาวะแท้ๆ เน้นที่การจัดอวิชชา เป็นเครื่องนำไปสู่โลกุตรระสัมมาทิฐิ เรียกว่า โยนิโสมนสิการ ระดับสังขธรรม

2. โยนิโสมนสิการ ประเภทสร้างเสริมคุณภาพจิต มุ่งปลูกเร้าให้เกิดคุณธรรมหรือกุศลธรรมต่างๆ เน้นที่การสกตหรือข่มตณหา เป็นเครื่องนำไปสู่โลกียะสัมมาทิฏฐิ เรียกว่า โยนิโสมนสิการ ระดับจริยธรรมวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ บางอย่างใช้ประโยชน์ประเภทเดียวบางอย่างใช้ประโยชน์ได้ทั้งสองประเภท ในที่นี้จะยังไม่แยกกลุ่มไว้ จะยกมาแสดงทีละอย่างตามลำดับที่เห็นสมควร และชี้แจงประโยชน์เป็นข้อๆ ไป

วิธีคิดเพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านปัญญานี้ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า โยนิโสมนสิการ คือ

การคิดครบถ้วนกระบวนความ มี 10 ประการ ได้แก่

1.1 วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย

วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย เป็นวิธีพิจารณาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ให้รู้จักสภาวะตามที่มันเป็นจริงหรือพิจารณาปัญหาค้นหาหนทางแก้ไขด้วยการสืบสาวหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา เรียกว่า วิธีคิดแบบอิตถีปัจจัยตาหรือ วิธีคิดแบบปัจจัยตาการ ในทางปฏิบัติแยกวิธีคิดนี้ได้ 2 ประเภท คือ

คิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ คือ เมื่อพบเหตุการณ์หรือเรื่องที่พิจารณาอย่างหนึ่งอย่างใด ก็มองห้อย่อนและสืบสาวชักโยงออกไปถึงปัจจัยต่างๆ ทั้งหลายที่เข้ามาสัมพันธ์นั้น ก่อให้เกิดผลหรือปรากฏการณ์นั้นๆ ขึ้น เช่น พระพุทธเจ้าตรัสสอนบ่อยๆ ให้พระสาวกพิจารณาว่า “เมื่อสิ่งนั้นมี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนั้นเกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ฯลฯ” พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม 16 ข้อ 144: 77)

1.2 วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ

วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ เป็นวิธีคิดที่กระจายเนื้อหาที่มุ่งเพื่อเข้าใจสิ่งต่างๆ ตามสภาวะของมัน ตามธรรมดา สิ่งทั้งหลายก็ดี ปรากฏการณ์ต่างๆ ก็ดีเรื่องราวต่าง ๆ ที่อุบัติขึ้นก็ดี เกิดจากส่วนประกอบย่อยๆ มารวมกันเข้า เมื่อแยกแยะกระจายออกไปให้เห็นองค์ประกอบย่อยๆ ต่าง ๆ ได้แล้ว จึงจะรู้จักสิ่งนั้น เรื่องราวนั้น ๆ ได้ถูกต้องแท้จริง จึงจับจุดที่เป็นปัญหาได้ และจึงจะแก้ปัญหาได้ เช่น พระพุทธศาสนาแยกแยะชีวิตออกเป็นส่วนประกอบย่อยๆ ต่างๆ เช่น เป็นขันธ 5 เป็นต้นการแยกแยะส่วนประกอบของสิ่งนั้นๆ ออกเป็นส่วนย่อยจนละเอียดสุด ไม่สามารถแยกแยะออกไปได้ เพื่อให้เห็นภาพความจริงได้ชัดเจน ไม่ผิดพลาด เน้น

การมองลึกโดยนัยปริมัตถ์ จากสิ่งที่สมมติบัญญัติ เช่น คนทั่วไปมองเห็นว่า มนุษย์เป็นหญิงสวยงาม ชายรูปหล่อ เป็นต้น แต่เมื่อนำวิธีการเข้าไปจับวิเคราะห์แล้ว ตามนัยแห่งปริมัตถ์ แยกเป็นเพียง ชั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และธาตุ 4 คือดิน น้ำ ลม ไฟ ประกอบกันอยู่อย่างนี้ จึงไม่ใช่บุคคล ตัวตน เรา เขา ชาย หญิง เป็นต้น

คิดแบบสอบสวน คือ เมื่อประสบพบเห็นสิ่งใด ๆ ที่ควรพิจารณา ก็คอยตั้งคำถามแก่ตนว่า ทำไม เพราะอะไร เช่น พระพุทธเจ้าทรงตั้งปัญหาถามพระองค์เอง ก่อนตรัสรู้ ว่า “ต้นเหตุเกิดขึ้น เพราะอะไรเป็นปัจจัยให้เกิดต้นเหตุ เป็นต้น หรือคิดสืบสาวหาสาเหตุจิตใจต่อไป

1.3 วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือรู้เท่าทันธรรมดา

วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา เป็นวิธีมองเหตุการณ์ สถานการณ์ ความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายอย่างรู้เข้าใจธรรมดาธรรมชาติของมัน ซึ่งจะต้องเป็นไปอย่างนั้น ในฐานะที่มันเป็นสิ่งซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยต่างๆ ประชุมตั้งขึ้น จึงจะต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยเหล่านั้น กล่าวคือ การที่มันเกิดขึ้นแล้วจะต้องดับไป ไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่คงอยู่ตลอดไป มีภาวะที่ถูกปัจจัยต่างๆ ที่ขัดแย้ง บีบคั้นได้ ไม่มีอยู่และไม่สามารถดำรงอยู่โดยไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณ์ จึงเรียกว่า วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์

1.4 วิธีคิดแบบอริยสัจ

วิธีคิดแบบอริยสัจ 4 เป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องจากวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือรู้เท่าทันธรรมดา คือ เมื่อเข้าใจคติธรรมดาของสิ่งทั้งหลายวางใจได้และตกลงใจว่าจะแก้ปัญหที่ตัวเหตุตัวปัจจัย จากนั้นก็ดำเนินความคิดต่อไปตามวิธีคิดแบบอริยสัจสี่นี้มีหลักการสำคัญ คือ การเริ่มต้นจากปัญหาหรือทุกข์โดยกำหนดรู้ทำความเข้าใจปัญหาหรือความทุกข์ให้ชัดเจน แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ปัญห พร้อมกันนั้นก็กำหนดเป้าหมายของตนให้แน่ชัดว่าคืออะไร จะเป็นไปได้หรือไม่ จะเป็นไปได้อย่างไร แล้วคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหาโดยสอดคล้องกับการที่จะบรรลุจุดหมายที่ได้กำหนดไว้นั้น

1.5 วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์

วิธีคิดแบบอรรถสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย เป็นวิธีคิดในระดับปฏิบัติการหรือลงมือทำ คือ การที่จะกระทำการต่าง ๆ โดยรู้และเข้าใจถึงหลักการและความมุ่งหมายของเรื่องนั้นๆ จะดำเนินไปเพื่อจุดหมายอะไร เพื่อให้

เป็นการปฏิบัติที่ได้ผลตามความมุ่งหมายนั้น ไม่กลายเป็นการปฏิบัติที่คลาดเคลื่อน เลื่อนลอยมกมาย เช่น เมื่อจะลงมือทำงานอะไรนั้น ก็ตรวจสอบตนเองให้ชัดเจนว่า เข้าใจหลักการและความมุ่งหมายของงานนั้นดีแล้วหรือไม่ โดยอาจคอยตั้งคำถามว่า อันนี้เพื่ออะไร ๆ เป็นต้น

1.6 วิธีคิดแบบเห็นคุณค่าเห็นโทษ แล้วหาทางออก

วิธีคิดแบบเห็นคุณค่าเห็นโทษ แล้วหาทางออก เป็นวิธีคิดในการมองให้ครบ ทั้งข้อดี ข้อเสีย และทางแก้ไข หาทางออกให้หลุดรอดปลอดภัยจากข้อบกพร่องต่างๆ เป็นวิธีมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอีกแบบหนึ่ง เน้นการศึกษาและยอมรับความจริงตามที่สิ่งนั้นๆ เป็นอยู่ทุกแง่ทุกมุมเพื่อให้รู้และเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงทั้ง ด้านดี ด้านเสีย จุดอ่อน จุดแข็ง ศัพท์ทางธรรมดา เรียกว่า วิธีคิดโดยรู้ อัสสาทะ คิดหาคุณค่า คิดหาข้อดี อาทิภาวะ คิดหาโทษ คิดหาข้อเสีย และนิสสรณะ คิดหาทางออก การยอมรับทั้งด้านดี ทั้งด้านเสีย และเป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก มีลักษณะ สำคัญ 2 ประการ คือ ต้องมองเห็นทั้งด้านดี และด้านเสีย หรือทั้งคุณทั้งโทษ ต้องมองเห็นทางออก เห็นจุดหมาย และรู้จุดหมายที่จะไป

1.7 วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม

วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับปฏิเสวนา เช่น การใช้สอย หรือบริโภคน เป็นวิธีคิดแบบสกัถหรือบรรเทาต้นเหตุ ตัดทางไม่ให้กิเลส เข้ามาครอบงำจิตใจแล้วชักจูงพฤติกรรมต่อไปวิธีคิดแบบนี้ ใช่มากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยปัจจัยสี่ และวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ต่างๆ ทางเทคโนโลยี มีหลักการโดยย่อว่า คนเราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เพราะเรามีความต้องการ สิ่งใดที่สามารถสนองความต้องการของเราได้ สิ่งนั้นก็มิประโยชน์ มีคุณค่าแก่เรา

1.8 วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม

วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม เป็นวิธีคิดแบบเร้ากุศล หรือคิดแบบ กุศลภาวนา เป็นวิธีคิดในแนวสกัถหรือบรรเทาและขัดเกลาต้นเหตุ ส่งเสริมความ เจริญอกงามแห่งกุศลธรรม และสร้างเสริมสัมมาทิฐิที่เป็นโลกียะหลักการมีอยู่ว่า ประสพการณ์ คือ สิ่งที่ได้ประสบหรือได้รับรู้เกี่ยวกับบุคคลที่ประสบหรือรับรู้ ต่างกัน อาจมองเห็นและคิดนึกปรุงแต่งไปคนละอย่างสุดแต่โครงสร้าง แนวทางความ

เคยชินที่เป็นเครื่องปรุงของจิต คือ สังขาร ที่ผู้หนึ่งได้สั่งสมไว้ หรือสุดแต่การทำใจในขณะนั้นๆ คนหนึ่งมองแล้ว คิดปรุงแต่งไปในทางดีงาม แต่อีกคนหนึ่งมองแล้ว คิดปรุงแต่งไปในทางไม่ดีไม่งาม เป็นโทษเป็นอกุศล รวมถึงเรื่องของเวลา คราวหนึ่งคิดดี คราวหนึ่งคิดร้าย การทำใจที่ช่วยตั้งต้นและชักนำความคิดให้เดินไปในทางที่ดีงามและเป็นประโยชน์ เรียกว่า วิธีคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม

1.9 วิธีคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน

วิธีคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน เป็นวิธีคิดที่มีปัจจุบันธรรมตาเป็นอารมณ์ความจริง เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวิธีคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม ข้อที่ใช้สติกำกับไปด้วยวิธีคิดในแบบนี้ ที่แยกแสดงออกมาเป็นอีกข้อหนึ่งต่างหากนั้นเป็นเพราะมีแง่ที่ควรทำความเข้าใจเป็นพิเศษ และเป็นวิธีคิดที่มีความสำคัญโดยลำพังตัวของมันเอง

1.10 วิธีคิดแบบวิภาษวาท

วิธีคิดแบบวิภาษวาท เป็นวิธีคิดที่ใช้การพูดแยกแยะ จำแนก แจกแจง แลลงความ แบบวิเคราะห์ เป็นการมอง และแสดงความจริง โดยแยกแยะออกให้เห็นในแต่ละด้านให้ครบทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาบางแง่บางประเด็น ขึ้นมาวินิจฉัยตีคลุมลงไป อย่างนั้นทั้งหมดความจริงวิภาษวาทเป็นชื่อเรียกระบบความคิดของพระพุทธศาสนา ทั้งหมด มีความหมายครอบคลุมวิธีคิดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นหลายๆ อย่างวิธีคิดแบบนี้ทำให้ความคิดและการวินิจฉัยเรื่องราวต่างๆ ชัดเจนตรงไปตรงมาตามความเป็นจริงเท่าความจริง พอติดกับความจริง เพื่อให้เข้าใจความหมายของวิภาษวาทชัดเจนยิ่งขึ้น ขอจำแนกวิธีคิดแบบวิภาษวาทออกไปในลักษณะต่างๆ ดังนี้ 1) จำแนกในด้านของความจริง 2) จำแนกโดยส่วนประกอบ 3) จำแนกโดยลำดับขณะ 4) จำแนกโดยความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย 5) จำแนกโดยเงื่อนไข

2. โยนิโสมนสิการจะเหมาะสมกับยุค 4.0 ได้อย่างไร

ความสุขของมนุษย์ เกิดจากการรู้จักดำเนินชีวิตให้ถูกต้องทั้งต่อตัวเองและผู้อื่น คือ การรู้จักคิดเป็น พูดเป็น และทำการเป็น เป็นการคิดอย่างถูกต้อง เป็นศูนย์กลางที่บริหารการดำเนินชีวิตทั้งหมด ทำหน้าที่ชี้แนะและควบคุมการกระทำ วิธีการคิดจะเริ่มเข้ามามีบทบาทเมื่อมนุษย์ได้รับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมซึ่งมีอยู่มาก หากคิดเป็นหรือคิดดีก็จะเกิดการเลือกรับเป็นหรือเลือกรับแต่สิ่งที่ดีๆ เมื่อรับมา

แล้วก็จะเกิดการคิด ตีความเชื่อมโยงและตอบสนองออกมา เป็นการกระทำในขั้นตอนนี้จะมีสิ่งปรุงแต่งความคิดเข้ามา ได้แก่ อารมณ์ชอบ ชังคติ และอคติต่างๆ ซึ่งมีผลต่อการคิดตีความเชื่อมโยงและการกระทำ ถ้าคิดเป็นคิดโดยรู้ถึงสิ่งปรุงแต่งต่างๆ นั้นก็จะสามารถบริหารการกระทำอย่างเหมาะสมได้

งานทุกชิ้นจะต้องวัดผลได้ เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงและพัฒนาต่อยอด แต่การพัฒนานี้จะต้องไปในทิศทางเดียวกับองค์กร เพราะถ้าทำแต่อะไรซ้ำๆ ย่ำอยู่กับที่ ความก้าวหน้าในหน้าที่การงานก็คงไม่เกิดและคุณก็อาจถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยี Thailand 4.0 อีกด้วยอย่างไรก็ตาม ทุกกาเปลี่ยนแปลงของการทำงาน ก็คือความท้าทายให้ได้ลองทำอะไรใหม่ๆ ดังนั้น Thailand 4.0 ก็เหมือนการได้ปีนขึ้นภูเขาที่สูงขึ้นเรื่อยๆ แต่ถ้ามัวยืนมองอยู่ด้านล่าง คุณก็จะไม่มีวันรู้เลยว่ายอดเขานั้นสวยงามขนาดไหน ซึ่งในบางครั้งอาจทำให้เหนื่อยหรือรู้สึกท้อบ้าง แต่เมื่อไปถึงวันที่ประสบความสำเร็จ คุณจะรู้สึกภูมิใจและเป็นคนใหม่ที่เก่งขึ้น มีความสามารถที่สูงขึ้น ที่สำคัญคุณสามารถพัฒนาความสามารถของตนเองให้มากขึ้นเรื่อยๆ ต่อไปได้ไม่ยากเลย เพราะฉะนั้น Thailand 4.0 จะไม่น่ากลัวอีกต่อไป ถ้าคุณให้ความสำคัญกับการปรับตัว การทำงานเป็นทีม การสร้างภาวะผู้นำและการพัฒนาต่อยอด และไม่ว่าจะอยู่ใน Thailand 4.0 หรืออยู่ในยุคใดก็จะมีอะไรมาแทนที่ความสามารถของคุณได้อย่างแน่นอน (ความหมายโยนิโสมนสิการจากบุคคลต่างๆ, 2563: ออนไลน์)

วิธีการคิดเป็น เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ ฝึกฝนได้โดยกระบวนการที่เรียกว่าการศึกษาหรือสิกขา การพัฒนานั้น เรียกว่า การพัฒนาสัมมาทิฐิ ผลที่ได้ คือ มรรคหรือการกระทำที่ตรงตาม การพัฒนาปัญญาของตนเองให้เกิดมีสัมมาทิฐิ คือ การมีความรู้ความเข้าใจ ความคิดเห็น ค่านิยมที่ถูกต้องตรงตาม เกื้อกูลแก่ชีวิตและครอบครัวสัมมาทิฐิ ทำให้เกิดการพูดและการกระทำที่ถูกต้องตรงตาม สามารถดับทุกข์และแก้ปัญหาได้ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิมี 2 ประการ คือ ปัจจัยภายนอก เรียกว่าปรโตโฆสะ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ครู พ่อแม่ เพื่อน สื่อมวลชน ฯลฯ และปัจจัยภายในเรียกว่า โยนิโสมนสิการ ได้แก่ การคิดเป็นการศึกษาทั้งหลายที่จัดกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทำกันอย่างเป็นงานเป็นการเป็นระบบ ระเบียบ ถือว่าเป็นปรโตโฆสะทั้งสิ้น บุคคลส่วนใหญ่ในโลกจะสามารถพัฒนาตนเองให้ใช้โยนิโสมนสิการอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยปรโตโฆสะก่อนในเบื้องต้น

การคิดเป็น เป็นความสามารถที่บุคคลรู้จักมองรู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะโดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นจากต้นเหตุตลอดทางจนถึงผลสุดท้ายที่เกิดขึ้น แยกแยะเรื่องออกให้เห็นตามสภาวะที่เป็นจริง คิดตามความสัมพันธ์ที่สืบทอดจากเหตุโดยไม่เอาความรู้สึกอุปาทานของตนเองเข้าไปจับหรือเคลือบคลุม บุคคลนั้นจะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ด้วยวิธีการแห่งปัญญา

โยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายในมีความเกี่ยวข้องกับการฝึกใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ ผิวนั้น เป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างปัญญา ทำใจให้บริสุทธิ์ และเป็นอิสระ ทำให้ทุกคนช่วยตนเองได้ นำ ไปสู่ความเป็นอิสระไร้ทุกข์ พร้อมด้วยสันติสุขเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา โยนิโสมนสิการ ไม่ใช่ตัวปัญญา แต่เป็นปัจจัยให้เกิดปัญญา มีเป้าหมายสูงสุดคือการดับทุกข์ ในการดำเนินชีวิต สติเป็นองค์ธรรมที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานทุกอย่างโยนิโสมนสิการ เป็นสิ่งหล่อเลี้ยงสติที่ยังไม่เกิดให้ได้เกิด ช่วยเหลือสติที่เกิดขึ้นแล้วเกิดต่อเนื่องต่อไป

กลไกการทำงานของโยนิโสมนสิการในกระบวนการคิด เมื่อบุคคลรับรู้สิ่งใดความคิดก็จะพุ่งเข้าสู่ความชอบหรือไม่ชอบทันที นั่นคือสิ่งปรุงแต่ง เนื่องจากบุคคลมีประสบการณ์มาก่อน เรียกสิ่งปรุงแต่งนั้นว่าอวิชชา ในตอนนี้เองที่โยนิโสมนสิการจะเข้าไปสกัดกั้นความคิดนั้นแล้วเป็นตัวนำเอากระบวนการคิดบริสุทธิ์ที่จะพิจารณาตามสภาวะตามเหตุปัจจัย เป็นลำดับไม่สับสน มีเหตุผลและเกิดผลได้ ทำให้คนเป็นนายไม่ใช่ทาสของความคิด เอาความคิดมาใช้แก้ปัญหาได้คนปกติสามารถใช้โยนิโสมนสิการง่ายๆ ได้โดยการพยายามควบคุมกระแสความคิดให้อยู่ในแนวทางที่ตรงตามทางที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนจากกัลยาณมิตรมาก่อนแล้ว และเมื่อพิจารณาเห็นความจริง และรู้ว่าคำ แนะนำ สั่งสอนนั้นถูกต้องตรงตาม มีประโยชน์ ก็ยิ่งมั่นใจและเกิดศรัทธาขึ้นเอง เกิดเป็นการประสานกันระหว่างปัจจัยภายนอกกับปัจจัยภายใน กลายเป็นความหมายของตนเป็นที่พึ่งแห่งตนได้ ดังนั้นในการสอนเพื่อสร้างศรัทธาจะต้องพยายามให้นักเรียนได้รับรู้ผลและเกิดความตระหนักในผลของการกระทำ ความดี ต้องเร้าให้เกิดการเสริมแรงภายใน

กล่าวโดยสรุปกลไกการทำงานของโยนิโสมนสิการและความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกกับโยนิโสมนสิการ มีดังนี้

โยนิโสมนสิการจะทำงาน 2 ขั้นตอนคือ รับรู้อารมณ์หรือประสบการณ์จากภายนอก การรับรู้ด้วยโยนิโสมนสิการจะเป็นการรับรู้อย่างถูกต้อง มีการคิดค้นพิจารณาอารมณ์หรือเรื่องราวที่เก็บเข้ามาเป็นการพิจารณาข้อมูลด้วยสติซึ่งจะเอาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและทำ กิจกรรมต่าง ๆ ต่อไป

กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างบุคคลปัจจัยภายในกับโลกหรือสภาพแวดล้อมภายนอก โดยกัลยาณมิตรเชื่อมให้บุคคลติดต่อกับโลกทางสังคมอย่างถูกต้อง และโยนิโสมนสิการเชื่อมต่อบุคคลกับโลกทางจิตใจของตนเองอย่างถูกต้อง

สรุป

โยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายในมีความเกี่ยวข้องกับการฝึกใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ ผิวเผิน เป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างปัญญา ทำให้บริสุทธิ์ และเป็นอิสระ ทำให้ทุกคนช่วยตนเองได้ นำไปสู่ความเป็นอิสระไร้ทุกข์ พร้อมด้วยสันติสุขเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา โยนิโสมนสิการ ไม่ใช่ตัวปัญญา แต่เป็นปัจจัยให้เกิดปัญญา มีเป้าหมายสูงสุดคือการดับทุกข์ ในการดำเนินชีวิต สติเป็นองค์ธรรมที่จำเป็นต้องใช้ในการทำ งานทุกอย่างโยนิโสมนสิการ เป็นสิ่งหล่อเลี้ยงสติที่ยังไม่เกิดให้ได้เกิด ช่วยให้สติที่เกิดขึ้นแล้วเกิดต่อเนื่องต่อไป กลไกการทำงานของโยนิโสมนสิการในกระบวนการคิด เมื่อบุคคลรับรู้สิ่งใดความคิดก็จะพุ่งเข้าสู่ความชอบหรือไม่ชอบทันที นั่นคือสิ่งปรุงแต่ง เนื่องจากบุคคลมีประสบการณ์มาก่อน เรียกสิ่งปรุงแต่งนั้นว่าวิชา ในตอนนี้องที่โยนิโสมนสิการจะเข้าไปสกัดกั้นความคิดนั้นแล้วเป็นตัวนำเอากระบวนการคิดบริสุทธิ์ที่จะพิจารณาตามสภาวะตามเหตุปัจจัย เป็นลำดับไม่สับสน มีเหตุผลและเกิดผลได้ ทำให้คนเป็นนายไม่ใช่ทาสของความคิด เอาความคิดมาใช้แก้ปัญหาได้

โยนิโสมนสิการ ยุค 4.0 เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน ก็ด้วยทุกคนลืมที่จะกำหนด หรือนำมาใช้ เพราะควรกำหนดอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก เพราะรวมๆ

แล้ว คือความตั้งตนอยู่บนความไม่ประมาท เรียกว่า สติ กับสัมปชัญญะ สติ ก็คือ ความระลึกได้ ว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ จะทำให้เราระลึกได้อยู่เสมอว่าเรากำลัง ทำสิ่งที่ผิด หรือถูกต้อง สัมปชัญญะ ก็คือความรู้ตัว รู้ตัวอยู่เสมอว่าเรากำลังทำดีหรือทำชั่ว ดังนั้นถ้าทุกคนมี โยนิโสมนสิการ เราก็จะมีปัญญาในการใช้ชีวิต ให้ถูกต้อง ตามธรรมเนียมของคลองธรรม ไม่หลงทิศหลงทาง ในการสร้างคุณงามความดีต่อคนในสังคมหมู่มาก ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และก็จะทำให้ตระหนักถึงคุณงามความดี ให้อยู่กับตัวเองเสมอ ในยุค 4.0 จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้หลัก โยนิโสมนสิการมาใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะจะทำให้ในสังคม อยู่ดีมีสุข อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สงบสุข สันติสุข เกิดขึ้นในสังคม

บรรณานุกรม

- ความหมายโยนิโสมนสิการจากบุคคลต่างๆ. สืบค้นเมื่อ. (1 กรกฎาคม 2563). แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/juraiphornonline/bth-khwam-yoniso>.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- _____. (2543). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.